

JUDIT, ESTER JA SUSANNA - NAISIA VANHAN TESTAMENTIN MAAILMASSA

Vuonna 1992 valmistui uusi suomalainen raamatunkäännös, mutta siinä yhteydessä jäivät Vanhan testamentin apokryfikirjat kääntämättä. Vuonna 1999 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous päätti niiden suomennoksesta ja asetti sitä varten komitean, jonka puheenjohtajana on vararehtori Raija Sollamo. Työ aloitettiin vuoden 2001 alusta ja tarkoitus on saada suomennos valmiiksi vuoden 2005 loppuun mennessä. Vuonna 2003 ilmestyy näytepainos jo käännettyistä kirjoista, joihin sisältyvät nyt puheena olevat kirjat eli Juditin kirja, kreikkalainen Ester ja Danielin kirjan lisäykset.

Tämän esitelmän naiset ovat siis näiden apokryfikirjojen sankarittaria. Onkin mielenkiintoista, että suurin osa Raamatun kirjoista - kanonisista tai apokryfeista - kertoo historiaa ja tarinoita suurimmaksi osaksi miesten näkökulmasta. On kuninkaita, profeettoja, sotapäälliköitä, mutta vain harvoja naisia, jotka aktiivisina toimijoina pelastavat kansan. Tämä johtuu tietysti sen ajan maailmankuvasta, mutta tänä päivänä meillä on lupa ja velvollisuus etsiä näistä naisista esikuvia ja uskon sankarittaria. Vain kolme Raamatun kirjoista on saanut nimen naisen mukaan. Ruutin kirja ja heprealainen Ester kuuluvat luterilaisen kirkon kanonisiin kirjoihin, toisaalta kreikkankielinen Ester ja Juditin kirja ovat osa apokryfisiä eli deuterokanonisia kirjoja, jotka ortodokseille ja katolilaisille ovat pyhiä kirjoituksia. Näistä tarkoitukseni on tutkailla Juditin ja Esterin kirjaa ja jonkin verran myös kertomusta Susannasta, joka on yksi Danielin kirjaan myöhemmin tehtyjä lisäyksiä, jotka niin ikään lasketaan apokryfikirjoihin.

Juditin kirja

Juditin, Esterin ja Ruutin kirjat ovat raamatussa ne kirjat, jotka ovat saaneet nimensä naisen mukaan. Juditin kirja poikkeaa Esterin ja Ruutin kirjoista siinä, ettei siinä keskushenkilönä olevan naisen rinnalta löydy jotakin setä-hahmoa tai sukulaismiestä, joka ohjailisi tapahtumia tai pelastaisi sankarittaren avioliiton avulla. Judit yksin on sankaritar, joka pelastaa kansan omalla hurskaudellaan, toiminnallaan ja rohkeudellaan. Niin kuin kansa vapautettiin Egyptistä Mooseksen käden kautta, kansa Juditin kirjassa pelastetaan yhtä ylivoimaisen vieraan hallitsijan vallasta "naisen käden kautta" (9:10, 13:14-15, 16.5).

Missään muualla raamatussa naista ei ylistetä niin paljon kuin Juditia. "Hänen vartalonsa oli kaunis, ja hänen kasvonsa olivat suloiset katsella. Hänen miehensä Manasse oli jättänyt hänelle kultaa ja hopeaa ja palvelijoita ja palvelijattaria, karjaa ja peltoja, ja hän oli pitänyt kaiken hallussaan. Kukaan ei sanonut hänestä pahaa sanaa, sillä hän oli hyvin hurskas ja jumalaapelkäävä. (8:7-8) Judit oli elänyt talossaan leskenä 3 vuotta, pukeutunut säkkikankaaseen leskeytensä jokaisena päivänä ja paastosi joka päivä (paitsi pyhinä). Hänen suorittamansa surmatyön jälkeen häntä ylistetään vielä enemmän: "Siunattu olet sinä tyttäreni! Sinua Korkein Jumala on siunannut enemmän kuin ketään muuta naista maan päällä&ldots; Sinun luja luottamuksesi ei unohdu ihmisiltä, van he muistavat iäti, mihin Jumala voimassaan pystyy." (13:18-19)

Suhtautuminen Juditin tarinaan on kuitenkin ollut ristiriitaista. Heprealaiseen kaanoniin sitä ei ole kelpuutettu, sitä ei löydy Qumranin kokoelmista eikä siitä edes ole mainintaa ajanlaskumme alun juutalaisten historioitsijoiden teoksissa. Ensimmäisten kristittyjen parissa kirja tunnettiin kreikkankielisenä versiona ja Juditia ylistettiin siveyden esimerkkinä. 1 Kleemensin kirjeessä Judit mainitaan esimerkkinä naisista, jotka Jumalan armosta ovat suorittaneet miesten tekojen veroisia tekoja (!).

Keskiajalla kirja oli suosittu aihe taiteessa, runoudessa ja näytelmäkirjallisuudessa. Esiintyy Judit herttarouvana pelikorteissakin. Monissa maalauksissa Judit esitetään kurtisaanina(!) ja moralisteja on kauhistuttanut hänen päätöksensä valehdella ja murhata päästäkseen sinänsä hyväksyttävään lopputulokseen. Feministeillekään Judit ei oikein ole kelvannut, seksuaalisen vetovoiman ja fyysisen viehätysvoiman käyttöä kritisoidaan arveluttavana.

Kertomuksen ankkuroituminen historiaan on ollut ongelmallista. Kertomuksen kuningas Nebukadnessar ei suinkaan hallinnut Assyriaa, niin kuin kirjoittaja väittää, vaan Babyloniaa. Kertomuksen mukaan juutalaiset ovat juuri palanneet pakkosiirtolaisuudesta, kun he tosiasiaa joutuivat sinne Nebukadnessarin aikana. Monet muutkin yksityiskohdat antavat ymmärtää, ettei kyseessä ole historiallinen selonteko, vaan kertomuksen tähtäyspiste on muualla.

Tarinan kehiksenä on maailmanhistoria. Nebukadnessar haluaa valloittaa maailman ja tuhota kaikki muut uskonnot. Kolme ensimmäistä lukua ovat täynnä kuvausta voittamattomasta Nebukadnessarista ja hänen kenraalistaan Holoferneesta. Yksi kerrallaan kaikki kansat tuhotaan tai alistetaan vasalleiksi ja lopulta israelilaiset jäävät yksin kasvotusten Assyrian jättiläisen kanssa.

Lopulta ollaan tilanteessa, jossa Holofernes piirittää Bait-Ilajan kaupunkia ja tukkii veden saannin. Israelilaisten tilanne kuvataan toivottomana, 34 päivää on Assyrian armeija heitä piirittänyt. Kaupungin johtajat antavat Jumalalle 5 päivää aikaa toimia, sitten he päättävät antautua. Kirjan ensimmäinen osa päättyy. Kerrotaan että miehet menevät asemapaikoilleen muurilla, naiset ja lapset lähetetään kotiin. Kaikki odottavat tuhoa.

Teksti on rakennettu niin, että yllätys on täydellinen, kun henkilö, joka muuttaa tapahtumien kulun, astuu näyttämölle. Judit esitellään huolellisesti ja annetaan hänen sukuluettelonsa, joka on pisin naiselle annettu sukuluettelo raamatussa. Hän on leski, esimerkillinen hurskaudessa, kaunis ja taloudellisesti itsenäinen. Judit ottaa aloitteen käsiinsä ja kutsuu kaupungin johtajat luokseen. Hän antaa tilanteelle kokonaan uuden teologisen tulkinnan. Hän sanoo suoraan, että johtajat ovat tehneet väärin, kun ovat asettaneet Jumalalle määräpäivän ehdoksi. Hän moittii heitä uskon puutteesta. Hän moittii heitä uskon puutteesta. Juditin mukaan Jumala koettelee niitä, jotka ovat hänen sydäntään lähellä. Juditille vastataan hyvin holhoavasti ja kehoitetaan häntä rukoilemaan: "Sinä olet hurskas nainen, rukoile puolestamme. Rukoile, että Herra lähettää sateen täyttämään vesisäiliöt ja päästää meidät piinastamme."

Mutta Juditilla on toiset ajatukset: "Minä teen teon, jota kansamme kiittää sukupolvesta toiseen. Jälleen kerrotaan, että miehet vetäytyivät asemiinsa muurilla. Tällä kertaa kaksi naista, Judit ja hänen palvelijattarensa ryhtyvät toimeen ja pelastavat kaupungin.

Judit käyttää kauneuttaan ja viisauttaan hyväkseen päästäkseen Holoferneen leiriin. Viisaus ja hurskaus kulkevat yhdessä, kun hän järjestää itselleen esteettömän kulun leiristä sisään ja ulos mennäkseen rukoilemaan ja peseytymään. Neljäntenä päivänä Holofernes, joka on päättänyt viettää Juditin, kutsuu hänet juhlaan. Jäätyään kahden juovuksissa olevan Holoferneen kanssa Judit katkaisee tältä pään ja pää ruokakorissa hän palaa kaupunkiin. Kukaan ei epäile mitään, koska hän joka yö on lähtenyt laukkuineen ulos leiristä.

Judit johtaa taistelun loppuun asti, palaa sitten kotiinsa, vetäytyy julkisesta toiminnasta ja elää naimattomana ja itsenäisenä, kaikkien kunnioittamana vanhaksi.

Tulkintoja

Se, että Judit on nainen, on olennainen osa tarinaa ja sen teologiaa. Raamatun mukaan nainen on kansan symboli. Juditissa symbolisoituu koko kansa, joka lopulta voittaa hurskautensa ja rukoustensa kautta. Toisaalta Holofernes on pahuuden inkarnaatio. Koska hän kuolee naisen kautta, kysymys on äärimmäisestä häpeästä vieraan vallan edustamalle ylimielisyydelle. Rinnakkaisena esimerkkinä tästä voidaan ottaa Tuomarien kirjan kohta 9:52-54: "Abimelek ryhtyi valtaamaan tornia ja tuli aivan sen juurelle sytyttääkseen oven palamaan. Silloin muuan nainen pudotti hänen päähänsä jauhinkiven ja hänen kallonsa murtui. Hädissään Abimelek huusi aseenkantajansa luokseen ja sanoi hänelle: Vedä miekkasi esiin ja surmaa minut. Muuten minusta sanotaan, nainen tappoi hänet." "Heikon" naisen valitseminen pelastuksen välineeksi korostaa Jumalan voimaa niin kuin Judit rukouksessaan sanoo: "Sinun voimasi ei ole sotilaiden määrässä eikä mahtisi heidän urheudessa. Sinä olet sorrettujen Jumala, vähäosaisten auttaja, heikkojen tuki ja hylättyjen turva, epätoivoisten auttaja." (9:11) Judit ei ole vain nainen, hän on myös leski. Raamatun mukaan lesket ovat naisten joukossa puolustuskyvyttömimpiä. Judit rukoilee, että Jumala antaisi hänen, leskivaimon. käteen voimaa siihen, mitä hän aikoo tehdä.

Judit on esimerkki naisesta, joka haastaa ja voittaa niin miehiset viholliset kuin miesvallanpitäjät omassa yhteisössään. Hän on uskon ja viisauden esikuva, jossa traditionaalinen rukous yhdistyy radikaaliin aloitteellisuuteen ja hyvin epätavanomaiseen toimintaan. Samankaltaisissa tilanteissa esim. latinalaisessa Amerikassa Juditin kertomusta luetaan esimerkkinä naisten osallistumisesta taisteluun kansansa vapauttamiseksi.

Esterin kirja: Heprealainen ja kreikkalainen Ester

Esterin kirja on todennäköisesti syntynyt juutalaisessa diasporassa Persian valtakunnassa 4. Vuosisadalla eKr. Lukijakunta on joka tapauksessa juutalainen yhteisö, joka on elänyt vieraan vallan alla ja yhteiskunnassa, jossa se on ollut vähemmistö ja jossa on ollut vainon ja sarron mahdollisuus. Yhteys historiaan on epäselvä. Kuningas Xerxes tai Ahasverus on tunnettu historiallinen henkilö ja kuvaus vastaa kyllä historioitsija Herodotoksen antamia tietoja. Persian kuningatar sitä vastoin ei ollut Vasti tai Ester, vaan Amestris. Jos Mordokai olisi karkotettu Nebukadnessarin aikana niin kuin kertomuksessa sanotaan, hän olisi ollut kertomuksen tapahtuma-aikana jo 150-vuotias. Ajatus juutalaisten joukkotuhosta tuntuu oudolta ja vielä oudommalta kertomuksen lopussa kuninkaan lupa antaa juutalaisten murhata hänen omia kansalaisiaan. Ja että nämä 75 000 persialaista eivät tehneet lainkaan vastarintaa. Tarkoitus ilmeisestikään ei ole ollut kirjoittaa historiaa. Kertomus on muodoltaan novelli ja sen tarkoitusperät ovat muualla kuin historiankirjoituksessa.

Kirjasta on olemassa kaksi muotoa: lyhyempi heprealainen ja pidempi kreikkankielinen. Heprealaiseen kaanoniin Esterin kirja hyväksyttiin vasta 3. kristillisellä vuosisadalla. Puurim-juhla oli suosittu kansanjuhla ja yksi syy kirjan hyväksymiseen saattoi olla yksinkertaisesti yleisen mielipiteen painostus. Lännen kirkko hyväksyi sen 4. vuosisadalla ja idän kirkko 8. vuosisadalla. Ongelma kirjassa on uskonnollisuuden puute. Heprealaisessa Esterissä Jumalan nimeä ei mainita ollenkaan, ei myöskään lakia tai liittoa Jumalan kanssa, eikä se sisällä mitään rukouksia. Itse asiassa sankaritarkin on naimisissa ei-juutalaisen kanssa, ei noudata ruokasäädöksiä ja elää pakanallisessa ympäristössä. Lukijalle Esterin juutalaisuus on enemmän etninen määritelmä kuin uskonnollinen. Tämä ongelma on tuonut kreikkankieliseen Septuaginta-versioon selventäviä lisäyksiä. Septuagintahan oli varhaisten kristittyjen raamattu eli kreikkalainen Ester on kuulunut ensimmäisten kristittyjen raamattuun. Suomalainen käännös kanonisessa muodossa perustuu heprealaisen tekstiin, katolinen ja ortodoksinen kaanon sisällyttää kirjaan myös puuttuvat kreikkankieliset lisäykset. Näiden lisäyksiä tarkoitus on lisätä kirjasta puuttuvaa uskonnollisuutta. Jumala mainitaan lisäyksissä 50 kertaa, niissä on rukouksia, maininta temppelistä, kultista ja ruokasäädöksistä. Mordokain kertomuksen mieshahmon tärkeyttä lisätään ja Esteristä tehdään vähän enemmän juutalainen kertomalla hänen noudattavan ruokasäädöksiä ja varsinkin kertomalla hänen inhoavan pakanallista ympäristöään.

Kertomus

Pinnalta katsoen Esterin kirja on tarina ristiriidoista persialaisessa hovissa, mutta tosiasiasissa se on kertomus poliittisesta yrityksestä tuhota juutalainen kansa. Kirja alkaa kertomuksella juhlista, jotka Persian kuningas järjesti... Juotavaa oli paljon seitsemäntenä päivänä kuningas "viinistä hilpeällä mielellä" käski tuoda kuningatar vastin paikalle ihailtavaksi. Vasti kieltäytyi ja kuningas kääntyi vihaisena neuvonantajiansa puoleen, jotka vastasivat: "Kun valtakunnan kaikki naiset saavat tietää, mitä kuningatar on tehnyt, he alkavat halveksia miehiään." Vastin kieltäytymisen syytä ei kerrota, mikä on johtanut monenlaisiin spekulatioihin. Esim juutalaisen Targumin mukaan kuningas vaati häntä tulemaan alasti koko seurueen eteen. Vaikka Vasti kertomuksessa onkin eräänlainen taustahahmo Esterille, tiettyjä yhteyksiä moderniin naiseen on havaittavissa. Tässä meillä on kertomuksen vahva naishahmo. Ironinen piirre on, että Vastin rangaistus on juuri se mitä hän halusi: hän ei enää saanut tulla kuninkaan eteen.

Kun kuninkaan viha lauhtui, hän huomasi menettäneensä kuningattaren ja nuoria kauniita kuningatarehdokkaista alkaa kerääntyä haaremiin. Ester ja hänen holhoojansa Mordokai tuodaan kertomuksen keskukseen. Esteristä tulee kuningatar. Tämän jälkeen Mordokai sai selville salahankkeen kuninkaan murhaamiseksi. Hän kertoi sen eteenpäin Esterille ja näin kuninkaan henki pelastui.

Kolmannessa luvussa alkavat varsinaiset tapahtumat. Haaman on kuninkaan suosikki. Hän oli Agagin jälkeläinen, joka taas oli ollut amalekilaisten kuningas. Koska amalekilaiset olivat Israelin vanhoja vihollisia, Haamanin ja Mordokain välinen vihollisuus ei ollut vain henkilökohtaista, vaan sai kansalliset piirteet. Kuningas ylensi Haamanin korkeaan virkaan ja kaikkien muiden ruhtinaiden yläpuolelle. Haamanin edessä kaikkien oli kumarrettava, mutta Mordokai kieltäytyi. Tästä suuttuneena Haaman halusi murhata Mordokain ja samalla kaikki valtakunnassa asuvat juutalaiset.

Mordokai vaati Esteriä puuttumaan asiaan

Tässä on kertomuksen käännekohta. Ester lakkaa olemasta mieshahmojen suojatti ja hänestä itsestään tulee päähenkilö kertomukseen ja tapahtumien ohjaaja. Estrein ensimmäinen reaktio Mordokain ehdotukseen on hyvin realistinen. Jos hän menee kuninkaan eteen kutsumatta, on mahdollista, että hän kuolee. Kuningas ei 30 päivään ole halunnut nähdä häntä, mitä mahdollisuuksia hänellä näin ollen olisi vaikuttaa kuninkaaseen. Mordokain vastauksessa Esterille on kiteytetty koko kertomuksen avain: "Jos sinä nyt pysyt vaiti, niin juutalaiset saavat kyllä avun ja pelastuksen muualta, mutta sinua ja isäsi sukua kohtaa tuho. Ja kukaties sinusta tulikin kuningatar vain tällaisia aikoja varten. - Ester päättää nyt ottaa riskin ja toimia.

Ester tunsu kuninkaan luonteen ja käytti sitä hyväkseen. Hän saapui kutsumatta kuninkaan eteen pukeutuneena koko kuninkaalliseen loistonsa. Ja strategia tehoi, ihastuneena kuningas lupasi täyttää Esterin toiveen. Ester ei kuitenkaan vielä pyytänyt säästämään juutalaisia, se ei eliminoisi Haamania. Hän halusi saattaa kuninkaan tilanteeseen, jossa voimakas tunteisiin vetoava ratkaisu on mahdollinen. Hän kutsui kuninkaan ja Haamanin yksityisiin pitoihin. Kuningas oli nyt naisten maaperällä eikä Haaman epäillyt mitään. Kukapa kutsuisi vihollista päivälliselle. Kuningas halusi yhä enemmän täyttää esterin toiveen ja Ester lupaa kertoa sen seuraavana päivänä. Toisena päivänä hän vetosikin suoraan kuninkaan tunteisiin. Haamanin juoni paljastui ja hänet tuomittiin kuolemaan.

Ester sai lopullisen voiton. Haamanin tuhoamiskäsky kumottiin ja sitä vastoin juutalaiset saivat yhtenä päivänä tuhota vastustajiaan ja heitä kuolee 75 000. Mordokaista tuli vahva mies valtakuntaa ja sorretusta vähemmistöstä vahva ryhmä yhteiskuntaan. Kertomuksen lopussa Ester ja Mordokai asettavat Puurim-juhlan näiden tapahtumien muistoksi.

Tulkintaa

Haamanin viha tuhota juutalaiset koko Persian valtakunnasta on turhankin selkeä rinnastus oman vuosisatamme anti-semitismille. Kun Haaman päätti tuhota juutalaiset, hän esitti asian kuninkaalle sanoen: "Valtakunnassasi on kansa, joka asuu hajallaan kaikissa sen maakunnissa muiden kansojen seassa, mutta niistä erottautuen. Heidän lakinsa ja tapansa ovat erilaiset&ldots;" Juutalaisten erilaiset tavat ja heidän pidättäytymisensä kansakäymisestä pakanoiden kanssa vedoten juutalaiseen lakiin tekivät heidät vähemmän suosituiksi. Haaman luultavasti muodosti poliittiset johtopäätöksensä suoraan yleisestä juutalaisvastaisesta ilmapiiristä.

Jumala toimii Esterinkin tarinassa, vaikka Häntä ei suoranaisesti mainita. Yhteensattumat ottavat jumalallisen ihmeen paikan merkinä Jumalan toiminnasta: kuningattren virka tulee vapaaksi ja Esteriä on kvalifikaatiot hakea sitä ja täyttää se, Mordokai sai selville murhasuunnitelman jne. Yhteensattumat itsessään eivät todista mitään, mutta kirjoittaja on nähnyt Jumalan käden kaikkien tapahtumien takana. Tpisaalta kertomuksessa on tarkoituksellista toimintaa juutalaisten pelastamiseksi. Yhteensattumat jumalallisen sallimuksen osoituksina ja Esterin ja Mordokain rohkea toiminta yhdessä ovat kertomuksen eteenpäin vievä voima. Kun Mordokai sanoo Esterille, että jos tämä on vaiti niin juutalaiset saavat avun muualta, tämä "muualta" ei viittaa Jumalaan niin kuin monet tulkitsijat ovat ehdottaneet merlityksessä, että Jumala sitten itse tekisi jotakin. Se tarkoittaa, että Jumala on sitoutunut säilyttämään kansansa. Mordokai ei tiedä miten.

Kristittyjen vastuullisuus on tällaista. Hyväksyä vastuunsa ja toimia vastuullisesti, vaikka ei lopullisesti voikaan määrätä tapahtumien kulkua. On hetkiä, jolloin on toimittava. Tekemättä jättäminen ja vaikeneminenkin on ratkaisu, josta on seurauksia. Jumala vaikuttaa tahtonsa toteutumisen, mutta hän tarvitsee ihmisten toimintaa. Sellainen toiminta vaatii usein rohkeutta ja riskien ottamista.

Naisnäkökulmasta Ester on ollut ongelmallinen henkilö. Mordokai on usein nähty todellisena sankarina, joka ohjailee Esterin toimintaa. Hänessä on nähty kertomuksen aivot. Toisaalat Esterin seksuaalietiikka on monta kertaa asetettu kyseenalaiseksi. Hänen nähdään haluavan vain rikkautta ja valtaa, kun hän menee haaremiin. Ester näyttää hyväksyvän olosuhteet sellaisina kuin ne ovat pyrkimättäkään muutoksiin.

On kuitenkin otettava huomioon kertomuksen kulttuuriset olosuhteet. Esterillä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin totella. Kuitenkin hän kuningattaren asemassa manipuloi persian hovin

valtarakenteita saavuttaakseen päämääränsä, kansansa pelastuksen. Koska Ester on nainen ja siksi periaatteessa ilman valtaa persialaisessa yhteiskunnassa, hän on kuva diaspora juutalaisesta, joka myös oli ilman valtaa persialaisessa yhteiskunnassa..

Modernille naiselle Esterin kertomus ei ole esikuva miehisten valtarakenteiden manipuloimisesta.. Yhteiskunta on tänä päivänä toisenlainen ja naisilla on mahdollisuus ja velvollisuus suorempaan toimintaan. Nainen ei enää ole se, joka kääntää miehen päätä, joka sitten käyttää valtaa yhteiskunnassa ja kirkossa. Naisen on pyrittävä käyttämään tätä valtaa itse.

Danielin lisäykset: kertomus Susannasta

Heprealaiseen kaanoniin kuuluva Danielin kirja on saanut nykyisen muotonsa 160-luvulla eKr, mutta sillä on juurensa traditiossa ja se kehittyi ja kasvoi vielä myöhemminkin. Kun kirja käännettiin kreikaksi n. 100 jKr, siinä oli 3 lisäkertomusta, jotka kristillinen kirkko omaksui. Reformaatio aikanaan sitten pudotti nämä lisäykset omasta kaanonistaan.

Yksi näistä lisäyksistä on kertomus hurskaasta ja kauniista Susannasta, jota syytetään aviorikoksesta väärän ilmiannon perusteella. Kaksi vanhinta eli juutalaisyhteisön johtajaa alkoivat himoita Susannaa ja yrittivät viettelä hänet. Kun he eivät saa Susannaa lankeamaan, he esittävät tekaistun syytöksen ja yrittävät saada hänet tuomituksi kuolemaan. Nuori Daniel puuttuu tilanteeseen, kuulustelee miehiä erikseen ja paljastaa heidät valehtelijoiksi. Tarina on elänyt monissa taideteoksissa myöhemminkin. "Susanna kylvyssä" aiheinen fresko on muun muassa Rooman Santa Susanna-kirkon seinällä.

Kertomuksen opetus on, että Jumala suojelee niitä, jotka uskovat häneen ja elävät hänen ohjeidensa mukaan. Kertomuksen sankari on tietysti Daniel, mutta Susannan henkilöahmo edustaa jälleen kerran vahvaa naista, joka ei taivu kuolemanuhankaan edessä. Kertomuksen konnat edustavat yhteisön johtohahmoja, jotka uhkaavat naista. "Heikko nainen" osoittautuu jälleen vahvemmaksi ja uskollisemmaksi kuin miehet.

Kaikki kolme naista haastavat perinteisen juutalais-kristillisen tradition miehistä uskonnollisina johtajina.

Vaikka nainen yhteiskunnan hierarkiassa olikin miehen alapuolella, näissä kertomuksissa nainen ikään kuin nostetaan miehen rinnalle ja ylikin uskossa ja uskollisuudessa.